

میرمحمدتبار، سید احمد؛ مظلوم خراسانی، محمد؛ نوغانی، محسن و سیلانیان طوسی، علی (۱۳۹۷). بازار و جرائم زیست محیطی: تبیین شکار غیرقانونی پرندگان در فریدونکنار. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵(۱۲)، ۳۹-۷۱.

بازار و جرائم زیست محیطی: تبیین شکار غیرقانونی پرندگان در فریدونکنار

سید احمد میرمحمدتبار^۱، محمد مظلوم خراسانی^۲، محسن نوغانی^۳ و علی سیلانیان طوسی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۴/۱۰

چکیده

شکار غیرقانونی پرندگان تأثیرات مخربی بر اقتصاد و حیات گونه‌های جانوری در یک جامعه دارد. مواردی از این شکار غیرقانونی در شهرستان فریدونکنار استان مازندران وجود دارد که تحقیق حاضر به بررسی و تبیین آن خواهد پرداخت. چهارچوب نظری این تحقیق برای تبیین شکار غیرقانونی پرندگان نظریات فعالیت‌های روزمره و کاهش تقاضای بازار می‌باشد. این تحقیق به روش پیمایشی و با ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها، انجام شده است. جامعه آماری همه‌ی روستائیان روستاهای شهرستان فریدونکنار در استان مازندران بوده‌اند. روش نمونه‌گیری ترکیبی از نمونه‌گیری تصادفی ساده و نمونه‌گیری هدفمند می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داد که حدود ۷۵ درصد (۳۰۳ نفر) از پاسخگویان شکار غیرقانونی پرندگان انجام می‌دادند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که بیشترین تأثیر بر شکار غیرقانونی پرندگان به ترتیب مربوط به متغیرهای حضور نگهبان توانا، تقاضای بازار، مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب می‌باشند. متغیر تقاضای بازار از طریق تأثیرات مثبتی که بر مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب دارد می‌تواند بر شکار غیرقانونی پرندگان تأثیر غیرمستقیمی بگذارد.

کلیدواژه‌ها: جرائم زیست‌محیطی؛ شکار غیرقانونی پرندگان؛ تقاضای بازار؛ فعالیت‌های روزمره؛ روستائیان.

۱- دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، ahmadmirtabar@gmail.com

۲- استاد جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)، mmkhorasani@um.ac.ir

۳- دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، noghani@um.ac.ir

۴- دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، tosi@um.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مساله

جرائم زیست‌محیطی^۱ جزئی از حوزه‌ی گسترده‌ی جرم‌شناسی سبز^۲ می‌باشند. جرم‌شناسی سبز از اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی وارد ادبیات جرم‌شناسی و علوم اجتماعی شد. دامنه بررسی این جرم‌شناسی به موضوعات متنوع و گسترده‌ای مثل آسیب‌ها، جرائم و قوانین زیست‌محیطی می‌پردازد. در یک تعریف ساده می‌توان جرائم محیط‌زیستی را به مثابه «هر اقدامی که به محیط زیست آسیب بزند و قانون هم برایش مجازاتی در نظر گرفته باشد» تعریف کرد (وایت^۳، ۲۰۰۸: ۸۷).

در ادبیات این حوزه، بحث‌هایی درباره معیارها و روش‌های دسته‌بندی بر حسب انواع رفتارهای بشری و فعالیت‌های مجرمانه اتفاق افتاده است. در این راستا، کارابین^۴ و همکاران (۲۰۰۴: ۲۱-۲۳) جرائم زیست‌محیطی را به دو دسته‌ی جرائم اولیه و ثانویه تقسیم کرده‌اند. جرائم اولیه زیست‌محیطی شامل جرائمی هستند که فعالیت‌های بشری به طور مستقیم منجر به تخریب و اتمام منابع طبیعی در جهان می‌شود. این جرائم شامل مواردی مثل جرائم مرتبط با آلودگی هوا (مثل سوزاندن زباله‌های کارخانه‌ها)، جرائم مرتبط با آلودگی آب (مثل فقدان آب آشامیدنی)، جرائم مرتبط با جنگل زدایی (مثل قطع و تخریب درختان جنگل‌های بارانی) و جرائم مرتبط با انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری (مثل قاچاق حیوانات کمیاب و یا قسمتی از بدن آنها) می‌باشند. جرائم ثانویه زیست‌محیطی به جرائمی اشاره دارد که ناشی از نقض قوانین زیست‌محیطی است که برای مقابله با تخریب محیط‌زیستی وضع شده‌اند. این جرائم شامل مواردی مثل زباله‌های خطرناک و جرائم سازمان‌یافته (مثل تخلیه قانونی و غیرقانونی زباله‌های سمی) و خشونت دولتی بر علیه گروه‌های حافظ محیط زیست (مثل منفجر کردن کشتی حامیان محیط زیست توسط دولت فرانسه در سال ۱۹۸۵) می‌باشند.

از بین انواع جرائم زیست‌محیطی، شکار غیرقانونی حیات وحش^۵ یکی از جرائم مهم زیست‌محیطی است که در جهان شایع می‌باشد. تجارت غیرقانونی حیات وحش به تجارت غیرقانونی، قاچاق، شکار و به دام انداختن گونه‌های گیاهی و جانوری در معرض خطر، کمیاب و محافظت شده اشاره دارد (وات^۶، ۲۰۰۹: ۱۴۵). به طور کلی می‌توان بیان کرد که تجارت غیرقانونی حیات

1 - Environmental crime

2 - Green criminology

3 - White

4 - Carrabine

5 - Illegal wildlife hunting

6 - Wyatt

وحش اثرات وسیعی در سطح ملی و بین‌المللی دارد. برای مثال شکار غیرقانونی حیوانات در حیات وحش بیشترین تاثیر را بر انقراض گونه‌های جانوری کمیاب دارد. با ادامه شکار و تجارت غیرقانونی جمعیت کرگدن‌ها، ببرها و فیل‌ها در خطر انقراض قرار دارد (گزارش سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه‌ای^۱، ۲۰۱۲: ۲۳).

دفتر مبارزه با جرم سازمان ملل متحد^۲ (۲۰۱۳) طی گزارشی که با همکاری دفتر محیط‌زیستی این سازمان تهیه شد، به برآورد درآمدهای سالانه جرائم زیست‌محیطی پرداختند. مطابق این گزارش، گردش مالی اشکال مختلف جرائم زیست‌محیطی در جهان بین ۹۱ تا ۲۵۹ میلیارد دلار برآورد شد. در سال ۲۰۱۳، تجارت غیرقانونی حیات وحش با ۷ تا ۳۲ میلیارد دلار، چهارمین تجارت پر سود در بین جرائم زیست‌محیطی می‌باشد. تراکنش بالای پول در این نوع جرائم، با جایگزینی فعالیت‌های غیرقانونی در اقتصاد به جای فعالیت‌های تجاری مشروع، منجر به انحلال و نابودی یک جامعه می‌شود. در این وضعیت، دولت، سیستم مالیات بر درآمد و کسب و کار مشروع تحلیل می‌روند. همچنین یک درصد نامشخصی از این درآمدهای ناشی از جرائم زیست‌محیطی به طور عام و تجارت غیرقانونی حیات وحش به طور خاص با پولشویی و مصرف متظاهرانه وارد اقتصاد قانونی می‌شود. فرصت‌ها، مدیریت و توسعه‌ی آینده جامعه بوسیله‌ی افزایش این جرائم در حال تهدید است. این تهدید به طوری است که می‌تواند اهداف توسعه و حکمرانی یک حکومت را متزلزل کند (نیلمن^۳ و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۹). علاوه بر این موارد، لاوسون و وینز^۴ (۲۰۱۴) بیان می‌کنند که افزایش شکار و تجارت غیرقانونی حیات وحش موجب کاهش اقتدار دولت‌ها، افزایش تضادهای مدنی و تهدیداتی برای ثبات ملی و امنیت بی‌المللی فراهم می‌کند. وات (۲۰۱۳) مدعی است که شکار و تجارت غیرقانونی حیات وحش فقر را افزایش می‌دهد و اثرات منفی و مخربی بر امنیت غذایی، سلامت عمومی، تغییرات آب و هوایی و تنوع جانوری دارد.

مشکلات محیط‌زیستی که ممکن است منجر به از بین رفتن اکوسیستم، تهدید اقتصاد و امنیت جامعه شود، در ایران به گونه‌ای ویژه‌ای عرض اندام می‌کند. بلیک^۵ و همکاران (۲۰۱۶) در بررسی وضعیت مشکلات زیست‌محیطی در خاورمیانه، به این مشکلات در ایران پرداختند. مطابق بررسی‌های آنها ناپایداری زیست‌محیطی و تخریب گونه‌های زیستی و جانوری، در خطر

1 - Organization for Economic Cooperation and Development

2 - United Nations Office on Drugs and Crime

3 - Nellemann

4 - Lawson and Vines

5 - Blake

افتادن امنیت آب و منابع آبی و آلودگی هوا از مهم ترین مشکلات زیست محیطی در جامعه ایران می باشد. از نظر آنها، یکی از دلایل اصلی این مشکلات، شهرنشینی سریع و عدم توجه به توسعه پایدار است که زمینه های آسیب های زیست محیطی را در سطح فردی و سازمانی فراهم می کند. ایران در رعایت شاخص های پایداری محیط زیست، توسعه ی پایدار و کیفیت زندگی همواره رتبه های پایین جداول جهانی را به خود اختصاص داده است؛ جایگاه ایران در جدول شاخص های پایداری محیط زیست در سال ۲۰۱۶ رتبه ۱۰۵ در میان ۱۸۰ کشور بوده است. این در حالی است که ایران در سال ۲۰۱۰ در مقام ۷۸ و در سال ۲۰۰۸ در رتبه ۶۸ قرار داشت. (گزارش شاخص جهانی عملکرد محیط زیستی^۱، ۲۰۱۶: ۳۳). بنابراین مشکل جرائم زیست محیطی و انقراض گونه های زیستی و جانوری در اثر تجارت غیرقانونی حیات وحش در جامعه ایران هم شایع می باشد.

در قانون کیفری ایران، جرم زیست محیطی هر نوع فعلی یا ترک فعلی را گویند که سبب ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی سلامت بشر می شود. یکی از این جرایم ارتكابی نسبت به جانداران محیط زیست بجز انسان است که شامل تمامی گیاهان و حیوانات می شود. بر همین اساس شکار حیوانات محافظت شده و کمیاب و تخریب جنگل ها و مراتع از جمله مواردی است که باعث بر هم خوردن تعادل در محیط زیست و بنابراین عملی مجرمانه محسوب می شود. (قاسمی، ۱۳۹۱: ۱۴-۱۶). با وجود در نظر گرفتن مجازات برای تجارت غیرقانونی حیات وحش در قانون کیفری ایران، نمونه های از ارتكاب این نوع جرائم در شهرستان فریدونکنار استان مازندران ملاحظه می شود. شهرستان فریدونکنار دارای دو تالاب به نام های تالاب فریدونکنار و لپو می باشد. این تالاب ها، از معدود تالاب های مازندران می باشند که هر ساله هزاران قطعه پرندگان وحشی و تعداد معدودی درنای کمیاب سیبری را میزبانی می کند (منصوری، ۲۰۰۹: ۴۵).

یکی از مشکلات اصلی مخرب محیط زیست در فریدونکنار شکار بی رویه و غیرقانونی پرندگان وحشی در تالاب ها می باشد. به گزارش خبرگزاری فرانس بیست و چهار (۲۰۱۵) در روزهای پاییز، فریدونکنار هر سال میزبان چندین میلیون پرنده مهاجر از کشورهای مختلف اروپا است. (خبرگزاری فرانس بیست و چهار، ۲۰ ژانویه ۲۰۱۵).

---

1 - global environmental performance index

2 - <http://observers.france24.com/en/20150120-iran-wetlands-migrating-birds-hunters>

کارشناسان موسسه بین‌المللی پرندگان^۱ (۲۰۰۳) صید سالانه پرندگان در این منطقه را بیش از ۷۰۰ هزار پرنده در ۶ ماه دوم سال تخمین زدند و نام این منطقه را «سیاه‌چاله پرندگان مهاجر غرب آسیا» نهادند. خبرگزاری دیده‌بان محیط زیست ایران (۱۳۹۴) گزارش کرد که در نیمه دوم سال، در هر شب صدها پرنده وحشی از انواع گونه‌ها در فریدونکنار صید شده و در روز بعد در بازارهای فریدونکنار به فروش می‌رسد (خبرگزاری دیده‌بان محیط زیست ایران، ۲۳ آبان ۱۳۹۴).

شکار غیرقانونی پرندگان بیشتر به خاطر فروش در بازار می‌باشد. خریدارهای این پرندگان دو دسته‌اند، عده‌ای که کارگاه تاکسیدرمی دارند و دنبال پرندگان زیبا هستند. بقیه‌ی مشتری‌ها هم فقط این پرنده‌ها را برای مصرف خریداری می‌کنند. روند تجارت غیرقانونی حیات وحش در این منطقه با رویکرد جرم‌شناسی محیطی^۳ قابل تبیین است. رویکرد جرم‌شناسی محیطی بیشتر محققان را تشویق می‌کند که بر فرصت‌های ساختاری برای تبیین جرم و الگوهای حوادث مجرمانه متمرکز شوند تا انگیزه‌های روانی و اجتماعی مجرمان. به‌طور کلی این رویکرد مدعی است که علت جرم به ماهیت محیط‌های فیزیکی بستگی دارد (راندآ،^۴ ۲۰۱۴: ۱). با توجه به ماهیت جرائم زیست محیطی و ارتباط آن با مکان، فضا و موقعیت ارتکاب این نوع جرائم، رویکرد جرم‌شناسی محیطی می‌تواند تبیین‌کننده‌ی مناسبی برای این نوع از جرائم باشد. در این رویکرد، حضور بازار برای تجارت غیرقانونی حیات وحش هم می‌تواند یک فرصت برای ارتکاب بیشتر این نوع جرائم باشد. وایت (۲۰۱۱: ۹۶) درباره بازار و رویکرد بازار محور بیان می‌کند که این رویکرد را می‌توان برای تبیین جرائم زیست محیطی به کار برد. این رویکرد علت اصلی ارتکاب جرائم زیست محیطی را تقاضای بازار^۵ می‌داند و انگیزه‌ی اصلی مجرمان محیط‌زیست را کسب درآمد و سود از فروش کالاهای خود در این بازار بیان می‌کند.

بنابراین با توجه به تاثیرات مخرب شکار غیرقانونی پرندگان بر اقتصاد منطقه و حیات گونه‌های جانوری، تحقیق حاضر درصدد بررسی شکار غیرقانونی پرندگان بین روستائیان شهرستان فریدونکنار و تبیین آن با رویکرد جرم‌شناسی محیطی می‌باشد. دلیل انتخاب روستائیان این بود که امرار معاش اکثر روستائیان به محیط‌زیست شهرستان گره خورده است و اکثر این روستائیان کشاورزی را در کنار شکار پرندگان وحشی انجام می‌دهند.

1 - Bird Life International

2 - <http://www.iew.ir/1394/08/23/42519>

3 - Environmental Criminology

4 - Randa

5 - Market demand

۲- پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش تحقیق حاضر به دو قسمت پیشینه تجربی و چهارچوب نظری تقسیم می گردد که در ادامه به آنها پرداخته می شود.

۲-۱- پژوهش های تجربی

در این قسمت، تحقیقاتی مرور می گردد که تجارت غیرقانونی حیات وحش را با رویکردهای جرم شناسی محیطی و بازار محور بررسی کردند. به طور کلی به دلیل جدید بودن موضوع، تحقیقات اندکی به صورت تجربی درباره این موضوع در داخل کشور وجود دارد. وارچال^۱ و همکاران (۲۰۰۳) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که انگیزه‌ی بیشتر صیادان و مجرمان محیط زیستی در کشورهای نامیبیا^۲ و آفریقای جنوبی به ترتیب تامین معیشت، کسب سود، علاقه به جمع آوری گونه‌های نادر و دفع خطرات حیوانات وحشی در حیات وحش بود. نتایج تحقیق پیرس و کلارک^۳ (۲۰۱۱) نشان می دهد که دسترسی طوطیان برای مردم منطقه، زیستگاه‌های باز و بدون محافظت، عادت‌های قدیمی مردم و برای لذت و تفریح شکار کردن، از جمله مهم ترین عوامل موثر بر شکار غیرقانونی طوطیان در شهر سانتاکروز^۴ کشور بولیوی^۵ می باشد. نتایج تحقیق دسوزار و آلوارز^۶ (۲۰۱۴) درباره میزان اقدام به شکار حیات وحش و عوامل آن در افراد استان پارابا^۷ در برزیل نشان داد که از ۶۸ نفر شکارچی که در تحقیق شرکت کردند، ۲۴ نفر شکارچی پستانداران، ۲۶ نفر شکارچی پرندگان و ۱۸ نفر شکارچی خزندگان بودند. عواملی مثل استفاده از گوشت حیوانات برای غذا، استفاده درمانی از قسمتی از بدن موجود شکار شده، اهلی و رام کردن آنها، کنترل حیواناتی که خطراتی برای کشاورزی دارند و در امان بودن شکارچیان از خطرات حیوانات وحشی، از جمله انگیزه‌های اصلی شکار در شکارچیان بودند. مونتش^۸ (۲۰۱۴) در تحقیقی درباره شکار غیرقانونی کرگدن به این نتیجه رسید که سابقه‌ی شکار در خانواده و اطرافیان نزدیک، نقش باندهای سازمان یافته در شکار غیرقانونی کرگدن، عرضه

1 - Warchol

2 - Namibia

3- Pires and Clarke

4 - Santa Cruz

5 - Bolivia

6 - De Souza & Alves

7 - Paraíba

8 -Montesh

و تقاضای شاخ کرگدن به همراه اقدامات ناکارا برای مقابله با شکار غیرقانونی کرگدن از جمله عوامل موثر بر انجام شکار غیرقانونی کرگدن در نایروبی می‌باشد.

نتایج تحقیق وات (۲۰۱۴) درباره سوء استفاده از حیوانات و تجارت حیات وحش نشان داد که مصرف شخصی افراد و انگیزه‌های مالی از جمله دلایل فردی تجارت حیوانات خردار بوده است. همچنین خلاء قانونی و اجرای نادرست آن به همراه فساد اداری از دلایل نهادی ارتکاب تجارت غیرقانونی می‌باشد. فلیس و وب^۱ (۲۰۱۵) تحقیقی را با هدف بررسی تجارت‌های غیرقانونی گیاهان زینتی در کشورهای جنوب شرقی آسیا مثل تایلند، میانمار، مالزی و اندونزی انجام دادند. نتایج نشان داد که انگیزه‌ی بیشتر افرادی که در این قسمت فعالیت می‌کنند تقاضای بازار و درآمدهای حاصل از حضور در این بازار می‌باشد. علاوه بر این موارد و با توجه به اینکه محدودیت‌های قانونی برای تجارت غیرقانونی این نوع گیاهان وجود دارد، افراد بیان کردند که وجود فساد در ادارات و کارکنان آنها منجر به افزایش این نوع تجارت غیرقانونی شده است. وات (۲۰۱۵) در تحقیقی با هدف بررسی شکار غیرقانونی گوزن و بازار سیاه گوشت آن در بریتانیا به این نتیجه رسید که از نظر ماموران پلیس و محافظان محیط زیست در بریتانیا بیشتر افرادی که شکار غیرقانونی گوزن انجام می‌دهند، آنرا برای فروش در بازارهای سیاه مهیا می‌کنند و دلیل اصلی این کار هم دستیابی به سود اقتصادی و منفعت شخصی می‌باشد. بیشتر افرادی که در دایره‌ی قانونی به شکار گوزن‌ها می‌پردازند، برای تفریح و مصرف شخصی این کار را انجام می‌دهند. هوبشل^۲ (۲۰۱۶) در تحقیقی با هدف بررسی اقتصاد اجتماعی شکار کرگدن در مناطق اطراف پارک ملی کروگر^۳ در مناطق جنوبی آفریقا به این نتیجه رسید که دسترسی آسان به کرگدن، شرایط سیاسی اجتماعی، تاریخی و موقعیت حاشیه‌ای شکارچیان تاثیر ویژه‌ای روی ادامه شکارهای غیرقانونی آنها دارد. وانگ^۴ (۲۰۱۶) در تحقیقی با هدف بررسی تجارت غیرقانونی ببر در سه شهر لاسا^۵، ژنینگ^۶ و کونمینگ^۷ چین به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های غیرقانونی در این سه شهر متمرکز و وابسته بهم بودند. یکی از دلایل مهم ارتکاب این تجارت غیرقانونی خطر کم برای دستگیری و اقدامات موثر محدود برای جلوگیری از این نوع تجارت بیان شده

1 - Phelps & Webb

2 - Hübschle

3 - Kruger

4 - Wong

5 - Lhasa

6 - Xining

7 - Kunming

است. همچنین یکی از انگیزه‌های اصلی تجارت‌های غیرقانونی فروش خوب در بازار و سودآور بودن بوده است.

به طور کلی در باب پیشینه تحقیق می‌توان گفت که عوامل محیطی مختلفی بر ارتکاب جرائم زیست‌محیطی تاثیر می‌گذارد که برخی از آنها ریشه در فضا و مکانی دارد که ارتکاب جرم در آنها اتفاق می‌افتد و برخی از عوامل مثل انگیزه‌های مالی، به افراد مجرم برمی‌گردد. در جرم-شناسی محیطی عواملی مثل انگیزه‌های مالی و اقتصادی را هم متاثر از فضا و موقعیت افراد در نظر می‌گیرند و آنرا در این نوع از جرم‌شناسی بحث می‌کنند. بنابراین در این قسمت، این انگیزه‌ها فردی در جرم‌شناسی محیطی قرار داده می‌شود. نتایج برخی از تحقیقات مثل وارچال و همکاران (۲۰۰۳)، دسوزار و آلوارز (۲۰۱۴) و وات (۲۰۱۴) بر اهمیت مجرم با انگیزه (به خصوص با انگیزه‌های اقتصادی و مالی) تاکید دارند، این در حالی است که نتایج برخی دیگر از تحقیقات مثل پیرس و کلارک (۲۰۱۱) و هوبشل (۲۰۱۶) دسترس پذیری و وجود هدف مناسب را مهم می‌دانند. همچنین ناکارآمدی قانون و اجرای نامناسب آن در تحقیقات دیگری مثل مونتش (۲۰۱۴) و وانگ (۲۰۱۶) به عنوان عوامل مهم و موثر بر ارتکاب شکار غیرقانونی حیات وحش گزارش شده است. علاوه بر این عوامل، وجود بازار و عرضه و تقاضای موجود در آن، می‌تواند زمینه‌ی ارتکاب این جرائم زیست‌محیطی را فراهم نماید. تاثیر بازار در تحقیقاتی مثل فلپس و وب (۲۰۱۵) و وات (۲۰۱۵) مورد تاکید قرار گرفته است. متغیرهای جرم‌شناسی محیطی در تحقیقت مرور شده درباره جرائم زیست‌محیطی، بیشتر قدرت تبیین شکار غیرقانونی حیات وحش، در مقایسه با جرائم یقه سفید و جرائم سازمان‌یافته را دارند. عوامل بازار و انگیزه‌ی اقتصادی می‌تواند ارتباط تنگاتنگی با هم داشته باشند و مقوم یکدیگر شوند. از یک طرف بازار می‌تواند، انگیزه‌های اقتصادی افراد را بالا ببرد و خرید و فروش کالاهای غیرقانونی شکار شده را تسهیل کند، از طرفی دیگر، انگیزه‌های اقتصادی افراد می‌تواند زمینه برای شکل‌گیری بازارهای غیرقانونی حیات وحش را بیشتر کند. این ارتباط دوسویه می‌تواند ارتکاب جرائم زیست‌محیطی را دائماً تکرار کند و جلوگیری از آنرا با سختی روبرو کند. به دلیل اهمیت بازار، انگیزه اقتصادی و اجرای نامناسب قانون بیشتر تحقیقات مرور شده مثل پیرس و کلارک (۲۰۱۱)، مونتش (۲۰۱۴)، وات (۲۰۱۴)، فلپس و وب (۲۰۱۵) و وات (۲۰۱۵) پیشنهاد پیشگیری وضعی از جرم را دادند تا با مدیریت دقیق و نظارت محیطی، زمینه‌ها و فرصت‌های ارتکاب این نوع جرائم کاهش یابد.

۲-۲- چهارچوب نظری

یکی از رویکردها در نظریات جرم‌شناسی مرسوم برای بررسی جرائم زیست‌محیطی، رویکرد جرم‌شناسی محیطی می‌باشد که بیشتر بر جرم‌شناسی مبتنی بر مکان، فرصت‌های محیطی ارتکاب جرم و پیشگیری موقعیتی از جرائم زیست‌محیطی تمرکز دارد. در این رویکرد نظریات مهمی وجود دارند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به نظریه فعالیت روزمره^۱ و رویکرد کاهش تقاضای بازار^۲ اشاره کرد که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود. درباره دلایل استفاده از این نظریات می‌توان گفت که منطقه فریدونکنار دارای ویژگی‌هایی می‌باشد که قرابت مفهومی با عناصر و اجزای نظریات مذکور را دارند. یکی از علل بروز برخی رفتارهای ناهنجار می‌تواند زندگی در محیط‌های مستعد جرم یا مناطق جرم‌خیز باشد. این مناطق به دلیل نزدیکی و ارتباط قویشان با ارتکاب رفتارهای مجرمانه، می‌توانند افراد را راغب به انجام چنین رفتارهای نمایند. منطقه فریدونکنار به دلیل داشتن تالاب‌هایی که در آن پرندۀ زیاد وجود دارد مستعد انجام برخی رفتارهای مخرب محیط‌زیست مثل شکار پرندۀ کرده است (عنصر در دسترس بودن). در کنار این موارد، بازار غیرقانونی فروش پرندگان وحشی هم از سالیان دراز در این منطقه وجود دارد که می‌تواند انگیزه-های ارتکاب شکار و تجارت غیرقانونی را افزایش دهد (وجود بازار غیرقانونی). پرندگان وحشی در نیمه‌ی دوم سال به این منطقه مهاجرت می‌کنند که در این بازه زمانی از سال بیشتر افراد منطقه که کشاورز هستند، درگیر بیکاری فصلی می‌باشند و در تلاشند تا برای گذران اوقات فراغتشان فعالیتی انجام دهند. یکی از کارهایی که آنها هم به قصد درآمدزایی و هم گذران اوقات فراغت مشغول به آن می‌شوند، شکار پرندگان وحشی می‌باشد (عنصر مجرم با انگیزه). همانطور که گفته شد، بیشتر عناصر این نظریات به عنوان متغیرهای مستقل در منطقه فریدونکنار وجود دارد. بنابراین قابل انتظار است که ویژگی‌های این منطقه در قالب عناصر نظریه فعالیت روزمره و رویکرد کاهش تقاضای بازار مقدار مناسبی از شکار غیرقانونی پرندۀ را تبیین کند.

نظریه فعالیت‌های روزمره: این نظریه، نظریه رویداد جرم است. این نظریه با اکثر نظریات جرم‌شناسی که بر چرایی ارتکاب جرم و انگیزه‌های آن تمرکز می‌کنند متفاوت است و بیشتر در تلاش برای تبیین چگونگی رویداد و حادثه جرم است. به طور کلی این نظریه برای تبیین تغییرات روند جرم در زمان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نظریه بیشتر در قالب جرم‌شناسی محیطی

1 - Routine activity theory

2 - Market demand Reduction

قرار می‌گیرد و بر اهمیت فرصت‌ها در توزیع جرم در فضا و زمان تمرکز می‌کند (میلر^۱، ۲۰۰۹: ۲۷۹).

کوهن و فلسون^۲ (۱۹۷۹) اولین بار برای تبیین چرایی افزایش جرائم شهری در دهه‌ی ۱۹۶۰ میلادی این نظریه را مطرح کردند. آنها پیشنهاد کردند که به جرم باید به عنوان رویدادی که در مکان و زمان خاص و توسط افرادی مشخص اتفاق می‌افتد، توجه شود. این نظریه؛ مشهور به نظریه فرصت‌های ارتکاب جرم؛ حاکی از آن است که برای وقوع یک جرم، مجرم بالقوه حتماً باید با یک هدف امیدوارکننده ارتباط برقرار کند و هدف موردنظر (چیزی برای ربودن و غیره) نباید نگهبان داشته باشد. نگهبان می‌تواند صاحب آن چیز باشد، همسایه آنجا باشد که مراقب آن چیز است و غیره. بعلاوه، این نظریه روی این ایده تمرکز می‌کند که فعالیت‌های عادی (روزمره) هرکس، او را در موقعیتی قرار می‌دهند که این شرایط را بتواند محقق کند. به این سبب، فعالیت‌هایی که فرصتشان پیش می‌آید طبیعتاً تصادفی نیستند و همچنین این احتمال بیشتر است که یک نفر با یک هدف مناسب نزدیک محل زندگی خود روبه رو شود تا یک هدف دورتر، زیرا آنها اغلب رفت و آمدشان در محل زندگی خودشان بیشتر است. این دیدگاه بر این فرض مبتنی است که برای وقوع جرم باید میان حداقل سه عامل، تقارن زمانی و مکانی وجود داشته باشد. این سه عامل عبارتند از وجود بزهکار احتمالی تحریک شده، وجود آماج بزه دیده و بالاخره فقدان محافظ کارآمد برای جلوگیری از وقوع جرم. از این رو حذف هر کدام از این عناصر سه گانه و اعمال نظارت می‌تواند جلوی ارتکاب جرم را بگیرد (فلسون^۳، ۲۰۰۲: ۳۵).

ورتلی و مازیرول^۴ (۲۰۱۳) به تشریح بیشتر سه عنصر اصلی نظریه فعالیت‌های روزمره پرداختند که در ادامه بدان اشاره می‌شود:

- یک هدف مناسب: هدف یک قربانی است که روی آن جرم اتفاق افتاده است. در این نظریه هدف می‌تواند یک شخص، یک شی و یا یک مکان باشد. هدف باید دارای جذابیت و نفوذپذیری برای ارتکاب جرم باشد. برای مثال وقتی یک فرد می‌تواند هدف خوبی باشد که از نظر فیزیکی دارای ضعف و معلولیت و ناتوان در دفاع از خود باشد. یک شی هم زمانی هدف خوبی است که به راحتی قاپیده و حمل و نقل شود.

1 - Miller

2 - Cohen and Felson

3 - Felson

4 - Wortley & Mazerolle

• یک مجرم با/نگیزه: در نظریه فعالیت‌های روزمره یک جرم به شرط وجود یک مجرم با انگیزه و انگیزه شده می‌تواند رخ دهد. این بدان معناست که باید انگیزه ارتکاب جرم وجود داشته باشد تا روند ارتکاب اتفاق بیفتد. براساس اهداف مختلف، انگیزه‌ها هم متفاوت می‌باشد. برای مثال انگیزه مجرمان می‌تواند انتقام شدید از افراد بوسیله‌ی سرقت کردن یا به قتل رساندن باشد.

• فقدان نگهبان مناسب: یک نگهبان می‌تواند هر کس یا هر چیزی که محافظت برای قربانی مورد هدف ایجاد می‌کند، باشد. در نظریه فعالیت‌های روزمره نگهبان می‌تواند یک شخص، حیوان و یا شی باشد. برای مثال، یک فرد بزرگسال می‌تواند به عنوان نگهبان بچه‌های کوچک باشد و از قربانی شدن این بچه‌های جلوگیری کند. دوربین‌های مداربسته را هم می‌توان به عنوان یک نگهبان در نظر داشت. همچنین یک سگ هم می‌تواند به عنوان نگهبان منزل باشد. مجرم انگیزه شده با دیدن و ادراک نگهبان از ارتکاب جرم بر روی هدف مورد نظر دلسرد می‌شود.

کوهن و فلسون (۱۹۷۹) توضیحات مبسوط‌تری درباره عناصر سه گانه، به خصوص هدف مناسب، مطرح می‌کنند. آنها پیشنهاد می‌کنند که یک هدف مناسب باید تابعی از چهار ویژگی ارزش، وزن، قابل رویت و دسترس پذیری^۱ باشد. اگر شرایطی مثل ارزش ادراک شده مادی و نمادی برای مجرمان، اندازه و وزنی که قابلیت جابجایی را فراهم کند و رویت فیزیکی و در دسترس بودن برای مجرمان به طور مساوی وجود داشته باشند، هدف مورد نظر به طور مداوم قربانی جرم می‌شود (اک و اسکوباک^۲، ۲۰۰۹: ۲۸۰).

این نظریه در تبیین جرائم زیست محیطی مثل شکار غیرقانونی بر فرصت‌های محیطی مناسب (در منطقه شکار بودن) و وجود هدف مشخص (وجود شکار مورد نظر در منطقه شکار) و نبود نگهبان برای جلوگیری از آنها این جرائم است (الیسون^۳، ۲۰۱۲). علاوه بر این موارد این نظریه در تبیین سرقت الوار در آپالچی^۴ که توسط بیکر^۵ (۲۰۰۳) انجام شد مورد استفاده قرار گرفت. نتایج این تحقیق حکایت از این داشت که وجود فرصت ارتکاب جرم و نبود نگهبان برای ممانعت از ارتکاب جرم، منجر به سرقت و تجارت الوار در این منطقه می‌گردد. پیرس و کلارک (۲۰۱۱) در تبیین سرقت و تجارت غیرقانونی طوطی در مکزیک از این نظریه استفاده کردند. آنها دریافتند

1 - Value, Inertia, Visibility and Access

2 - Eck and Skubak

3 - Eliason

4 - Appalachians

5 - Baker

که بیشتر ویژگی‌های هدف مناسب از نظر کلارک^۱ (۱۹۹۹)؛ شامل حمل کردنی، دسترس پذیری، با ارزش بودن، هیجان انگیزی و قابل عرضه و فروش بودن، بر سرقت و تجارت غیرقانونی طوطی در مکزیک موثر بود.

رویکرد کاهش تقاضای بازار: بررسی‌های مرتبط با بازار در مرکز توجه جامعه‌شناسی اقتصادی قرار دارد. از گذشته تا به حال، موضوع اصلی تحقیق در جامعه‌شناسی اقتصادی بیشتر مربوط به بازار، شبکه‌های اجتماعی و نهادهای اقتصادی می‌باشد. این در حالی است که ادبیات نظری رو به رشدی درباره ساختارها و سازوکارهای اقتصاد غیررسمی و مطالعه‌ی بازار غیرقانونی و بین-المللی در جامعه‌شناسی اقتصادی در حال شکل‌گیری است (بکرت و وینگر،^۲ ۲۰۱۲). به طور کلی می‌توان بازارها را عرصه‌ای برای مبادلات قانونی کالاها و خدمات برای کسب پول در شرایط رقابتی تعریف کرد. بنابراین تعریف، بازاری می‌تواند غیرقانونی باشد که یا مبادلات غیرقانونی انجام دهد یا کالا و خدماتی غیرقانونی عرضه کند (اسپرز و بکرت،^۳ ۲۰۰۸).

یک نوع بازار غیرقانونی که مورد توجه توامان جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان اقتصادی است، بازارهای عرضه‌ی کالاهای غیرقانونی یا کالاهایی است که به صورت غیرقانونی در اختیار خریدار قرار گرفته است. کالاها و وسایل دزدیده شده، یکی از انواع این نوع کالاهای غیرقانونی هستند. در تبیین این نوع جرم، می‌توان گفت که جرم‌شناسان همیشه به دنبال یافتن انگیزه‌ها و محرک‌های مجرمان برای ارتکاب جرم بودند. اشنایدر^۴ (۲۰۰۵)، روتر^۵ (۲۰۰۴) و ساتن^۶ و همکاران (۲۰۰۱) یکی از محرک‌های مجرمان برای ارتکاب جرم؛ به خصوص جرم سرقت؛ را تقاضای بازارهای غیرقانونی برای خرید کالاهای به سرقت رفته اعلام کرده است.

یکی از نظریاتی که می‌تواند نقش بازار را در ارتکاب جرائم تبیین کند، نظریه کاهش تقاضای بازار است. نظریه کاهش تقاضای بازار مبتنی بر یک مدل استراتژیک است که به مدیریت جرائم نظر دارد و بر پایه‌ی نظریه فعالیت‌های روزمره بنا شده است. همانطور که گفته شد نظریه فعالیت‌های روزمره مبتنی بر نظرات کوهن و فلسون (۱۹۷۹) می‌باشد که بر حوادث و اتفاقات در محیط بیشتر از افراد توجه می‌کند. هدف اصلی در نظریه کاهش تقاضای بازار، قطع یا کاهش بازار وسایل به سرقت رفته به‌وسیله‌ی کشف آن چیزی که به سرقت رفته، چگونگی سرقت توسط

1 -Clarke

2 - Beckert and Wehinger

3 - Aspers and Beckert

4 - Schneider

5 - Reuter

6 -Sutton

سارقان هم از نظر محل سرقت و هم از نظر روش آن، چگونگی برگشت وسائل به سرقت رفته به جامعه و مصرف کنندگانه این وسائل می‌باشد (ساتن و همکاران، ۲۰۰۱: ۷).

وایت (۲۰۱۱) بیان می‌کند که نظریه کاهش تقاضای بازار را می‌توان درباره جرائم زیست-محیطی و تجارت حیات وحش در این حوزه به کار برد. او معتقد است که باید زمینه و فرصت برای فعالیت‌هایی بازارهای غیرقانونی فراهم باشد تا این بازارها شکل بگیرند. به نظر ایشان ساختارها به مجرمان زیست‌محیطی این فرصت‌ها را می‌دهد که جرائم زیست‌محیطی مرتکب شوند و آنها را خرید و فروش نمایند. سرقت در گذشته بیشتر بر روی اموال افراد دیگر جامعه مثل سرقت از فروشگاه، سرقت از منزل و سرقت از خودرو انجام می‌شد ولی در حال حاضر سرقت‌های غیر اموال اتفاق می‌افتد و مجرمان به سرقت و خرید و فروش گیاهان، جانوران و سایر منابع محیط زیستی می‌پردازند.

جدول ۱ نشان دهنده‌ی کاربرد نظریه تقاضای بازار در جرائم زیست‌محیطی می‌باشد. ستون اول این جدول نشان دهنده‌ی داده‌هایی است که به صورت سنتی درباره سرقت‌های مرسوم و متداول جمع‌آوری شده‌اند. ستون دوم به کاربرد نظریه کاهش تقاضای بازار در شکل‌های سنتی سرقت اختصاص دارد. واحد تحلیل از مجرمان به اموال سرقت شده و متعاقباً تاکید فرایندهای اموال سرقت شده نیز از خود اموال به افرادی که این اموال سرقت شده را خریدند، تغییر می‌کند. ستون سوم هم به کاربرد نظریه کاهش تقاضای بازار در جرائم زیست‌محیطی اشاره دارد. در این قسمت به جای تمرکز بر اموال، بر گیاهان و جانوران حاضر در حیات وحش تاکید می‌شود. این نظریه درک ما را از مکان ارتکاب جرم گسترش می‌دهد و به طور کلی بیان می‌کند که امکان مداخله در چرخه‌ی تجارت کالاهای غیرقانونی وجود دارد.

در یک جمع‌بندی کلی، اشنایدر (۲۰۰۸) دو نوع بازار برای کالاهای مجرمان محیط‌زیستی را به شرح زیر بیان می‌کند:

- **تقاضای بازار محلی:** این نوع بازارها بیشتر در مناطقی که جرائم زیست‌محیطی اتفاق می‌افتد، وجود دارد. خریداران نهایی در این نوع بازارها، اکثراً مردم محلی آن مناطق هستند که برای مصرف شخصی این کالاها را خریداری می‌کنند. مثلاً بیشتر ماهی‌ها غیرقانونی صید شده یا پرندگان کمیاب شکار شده برای مصرف مردم محلی مناطق، به آنها به فروش می‌رسد.
- **تجارت منابع زیست‌محیطی:** برخی از کالاها و منابعی که توسط مجرمان زیست‌محیطی عرضه می‌شود دارای خریدارانی است که برای مصرف شخصی آنها را نمی‌خرند، بلکه هدف اصلی این خریداران دلالتی و فروش آن به افراد دیگری برای کسب سود بیشتر است. بنابراین

هدف اصلی خریداران در این تجارت، کسب سود بیشتر است، این در حالی است که هدف خریداران در تقاضای بازار محلی، بیشتر مصرف می‌باشد. خرید و فروش عاج فیل و پوست حیوانات می‌تواند مثال‌هایی از این نوع تجارت در حوزه جرائم زیست‌محیطی باشد.

جدول ۱: عناصر نظریه کاهش تقاضای بازار

کاهش تقاضای بازار در جرائم زیست‌محیطی	کاهش تقاضای بازار	سنتی	تمرکز
شکارچیان، قاچاقچیان و مصرف کنندگان	سارقان، قاچاقچیان و مصرف کنندگان	افراد مجرم	چه کسی
حیوانات، گیاهان و سایر اجزای حیات وحش	انواع خاصی از اموال	جرائم فردی (سرقت از منزل، فروشگاه و وسائل نقلیه)	چه چیزی
منطقه مبدا و منطقه مصرف کننده	انواع مکان‌ها مثل منزل، فروشگاه، مدرسه و محل کار	افراد	موقعیت
فصلی	فصلی	همیشه	چه زمانی
چگونگی خرید و فروش حیوانات، گیاهان و سایر اجزای حیات وحش	چگونگی خرید و فروش کالا	روش کار مختص هر فرد	چطور
تقاضا	تقاضا	مصرف مواد، فقر و نیاز مالی	چرا

منبع: (اشنایدر، ۲۰۰۸: ۲۷۸-۲۷۹)

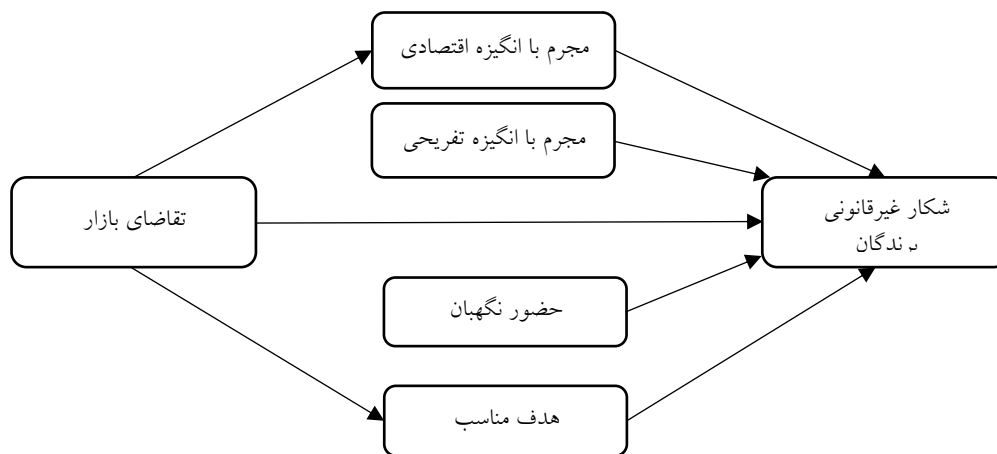
به طور کلی می‌توان بیان کرد که رویکرد کاهش تقاضای بازار به دلیل توجه به ساختارها و فرصت‌های ارتکاب جرم به نظریه فعالیت‌های روزمره نزدیک است و مبتنی بر پیش‌فرض‌های اصلی این نظریه می‌باشد. در باب چگونگی ارتباط تقاضای بازار با عناصر سه‌گانه نظریه فعالیت‌های روزمره باید گفت که بازار بیشتر بر روی عنصر مجرم با انگیزه و انگیزه‌های مجرمان تاثیر می‌گذارد. به طوری که اشنایدر (۲۰۰۵) و روتر (۲۰۰۴) بیان می‌کنند که بازار و تقاضا برای کالاهای غیرقانونی نقش مهمی در ایجاد انگیزه برای درگیری افراد در فعالیت‌های مجرمانه دارد. برخی از سارقان کم تجربه بعد از شکست در فروش کالاهای به سرقت رفته، تمایل به ارتکاب سرقت را از دست می‌دهند، این در حالی است که وقتی سارقان با تجربه کالاهای دزدیده شده خود را به پول نقد تبدیل می‌کنند، انگیزه بیشتری برای ارتکاب مجدد جرم دارند. علاوه بر این بازار و تقاضای

بازار می‌تواند بر ارزیابی از هدف مناسب برای جرم هم تاثیر گذار باشد. به این صورت که هر چه تقاضای بیشتری در بازار برای محصولات به سرقت رفته وجود داشته باشد، مجرم سعی می‌کند اهدافی را انتخاب کند که منافع بیشتری از نظر مالی و اقتصادی برایشان داشته باشد. در همین راستا، کوهن و فلسون (۱۹۷۹) بیان می‌کنند که دو روند اجتماعی؛ افزایش فروش کالاهای پرمصرف و طراحی کوچک و بادوام کالا؛ به خاطر عرضه‌ی بیشتر هدف مورد نظر، بر ارتکاب جرم تاثیر می‌گذارد. بنابراین، این روندها منجر به افزایش عرضه‌ی اهداف مناسب و متعاقب آن افزایش احتمال جرم می‌گردد. افزایش فروش کالاهای پرمصرف در نظریه‌ی فعالیت‌های روزمره را می‌توان مصداق مناسب تقاضای بازار در نظر گرفت. تحقیقات تجربی هم از این ادعا پشتیبانی می‌کنند. برای مثال، وات (۲۰۱۵) نشان داد که شکارچیان برای کسب سود بالاتر، بیشتر دنبال شکار گوزن‌های با وزن بیشتر بود. همچنین نتایج تحقیق هوبشل (۲۰۱۶) حکایت از این داشت که کرگدن‌هایی که شاخ بزرگتری داشتند، بیشتر مورد پسند شکارچیان قرار می‌گرفتند.

بنابراین با توجه به نظریات مرور شده، می‌توان بیان کرد که وجود هدف مناسب، مجرم با انگیزه و نداشتن نگرهبان، احتمال ارتکاب شکار غیرقانونی پرندگان را افزایش می‌دهد. همچنین تقاضای بازار علاوه بر تاثیر مستقیم بر شکار غیرقانونی پرندگان، از طریق تاثیر بر انگیزه‌های اقتصادی و معیارهای انتخاب هدف مناسب می‌توان بر شکار غیرقانونی تاثیرگذار باشد. با توجه به موارد مطرح شده، مدل پیشنهادی تحقیق به شرح شکل ۱ مطرح می‌گردد.

با توجه به چهارچوب نظری و مدل تحلیلی فرضیاتی به شرح زیر ارائه شده است:

۱. وجود مجرم با انگیزه اقتصادی بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر مثبت دارد.
۲. وجود مجرم با انگیزه تفریحی بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر مثبت دارد.
۳. حضور نگرهبان بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر منفی دارد.
۴. وجود هدف مناسب بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر مثبت دارد.
۵. تقاضای بازار بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر مثبت دارد.
۶. تقاضای بازار بر وجود مجرم با انگیزه تاثیر مثبت دارد.
۷. تقاضای بازار بر هدف مناسب تاثیر مثبت دارد.

شکل ۱: مدل تحلیلی

۳- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر پیمایشی و ابزار جمع آوری داده، پرسشنامه بوده است. جامعه آماری تحقیق روستائیان شهرستان فریدونکنار می‌باشند. مطابق سالنامه آماری (۱۳۹۰) شهرستان فریدونکنار دارای ۲۵ روستا است که این روستاها حدود ۲۱۷۸۸ نفر جمعیت دارند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران زیر ۳۷۷ نفر محاسبه گردید که به ۴۰۰ نفر ارتقا پیدا کرد. داده‌های در تابستان سال ۱۳۹۶ جمع‌آوری شد. روش نمونه‌گیری در انتخاب واحدهای نمونه‌گیری اولیه، طبقه‌ای تصادفی متناسب با حجم بوده است. واحدهای نمونه‌گیری نهایی (افراد) به صورت هدفمند انتخاب شدند. روستاهای شهرستان فریدونکنار در چهار منطقه‌ی روستایی (دهستان) قرار دارند. حجم نمونه بر حسب تعداد جمعیت آماری هر منطقه‌ی روستایی محاسبه شده است. در هر منطقه‌ی روستایی دو روستا به طور تصادفی برای جمع‌آوری داده انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که از بین روستاهای فریدونکنار، روستاهای سوته، حیدرکلاه (از منطقه‌ی باریک‌رود شمالی)، ازباران، بنه کنار (از منطقه‌ی باریک‌رود جنوبی)، شیرمحله، نواحی محله علیا (از منطقه‌ی امامزاده عبدالله شمالی)، بزرگ بیشه محله و جزین (از منطقه‌ی امامزاده عبدالله جنوبی) به عنوان نمونه انتخاب شدند. سپس در این روستاها، خانه‌هایی به تصادف انتخاب می‌گردند. بعد از مراجعه به خانه‌ها، اگر فردی در یک سال گذشته شکار پرنده انجام داده بود، واجد شرایط برای پرسشنامه بود و در غیر این صورت با توجه به طرح فنی نمونه‌گیری

به خانهای بعدی مراجعه می‌شود (انتخاب فرد نهایی برای پر کردن پرسشنامه در این تحقیق به صورت هدفمند صورت گرفته است). بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها مشخص شد که حدود ۳۰۳ نفر از پاسخگویان شکار پرنده انجام داده بودند که تجزیه و تحلیل داده‌ها بر روی همین جمعیت انجام شد. در ادامه متغیرهای تحقیق تعریف مفهومی و عملیاتی می‌شوند.

شکار غیرقانونی پرندگان: همانطور که گفته شد شکار غیرقانونی پرندگان نوعی جرم محیط زیستی است. ارتکاب جرم علیه محیط زیست را هم جرم زیست محیطی می‌باشد. مطابق تعریف وات (۲۰۰۹) شکار گونه‌های گیاهی و جانوری در معرض خطر، کمیاب و محافظت شده اشاره دارد نوعی تجارت غیرقانونی حیات وحش محسوب می‌شود. در ابتدای سنجش متغیر شکار غیرقانونی پرندگان از پاسخگویان پرسیده شد که به چه روش‌هایی به شکار پرندگان می‌پردازید و با توجه به مطالعات اکتشافی گزینه‌های این سوال هم مواردی مثل دوما؛ گذر؛ کرس^۱؛ دام هوایی (شب دام و غاز دام) و تیراندازی می‌باشد. بعد از این سوال، از آنها در قالب شش سوال پرسیده شد که در یک سال گذشته چه تعداد مرغابی، خوتکا^۲، وروشت، غاز وحشی، چنگر^۳ و سایر پرندگان وحشی را شکار کرده‌اید. پاسخ به این شش سوال به صورت فاصله‌ای بود. بیشتر گویه‌های این متغیر محقق ساخته می‌باشد که با توجه به قوانین محیط زیست ایران و مطالعات اکتشافی محقق طراحی شدند. علاوه بر این موارد، در تقسیم‌بندی و طراحی کلی سوالات این متغیر از تحقیقاتی مثل بارکلی و بارتل^۴ (۲۰۱۵)، سنتنر^۵ و همکاران (۲۰۱۱) و بارکلی همکاران (۲۰۱۱) الهام گرفته شده است.

فعالیت‌های روزمره: این متغیر از نظریه‌ی فعالیت‌های روزمره کوهن و فلسون (۱۹۷۹) گرفته شده است. این نظریه مفروض می‌گیرد که اعمال مجرمانه به طور مستقیم مرتبط با فعالیت‌های روزمره قربانیان و مجرمان و وجود فرصت‌های مجرمانه می‌باشند. برای ارتکاب یک جرم باید مجرم با انگیزه وجود داشته باشند، نگهبان توانمند در آن موقعیت حاضر نباشد و همچنین هدف و قربانی مناسب وجود نداشته باشند. وقتی این عناصر با هم وجود داشته باشند، فرصت‌های

۱ - نوع خاصی از روش شکار پرنده در شهرستان فریدونکنار است که دوما و گذر سنتی‌تر و کرس جدیدتر می‌باشند.

۲ - در زبان مردم محلی به کشتل و در زبان انگلیسی به Eurasian teal معروف است.

۳ - در زبان مردم محلی به پرلا و در زبان انگلیسی به Coot معروف است.

4 - Barclay and Bartel

5 - Centner

ارتکاب رفتارهای مجرمانه هم به وجود خواهد آمد (گروت و نویباکر^۱، ۲۰۱۶: ۹). پیش^۲ و نویباکر (۲۰۱۱) بر تعامل بین این سه عامل مهم یا شرایطی که در آن جرم اتفاق می افتد بیشتر از خصوصیات مجرمان و قربانیان تاکید می کنند.

در این تحقیق برای سنجش این متغیر از سه بُعد نگرهبان توانا، مجرم با انگیزه و هدف مناسب استفاده شد. منظور از نگرهبان هر کس یا هر چیزی است که بتواند محافظت برای قربانی (پزندگان وحشی) مورد هدف ایجاد کند. بُعد نگرهبان توانا با ۶ سوال در طیف لیکرت از اصلاً تا خیلی زیاد سنجیده شد. برای این بُعد پرسیده شد که حضور افرادی مثل « پلیس، مامورین حفاظت از محیط زیست، گروه های حامی محیط زیست، گردشگران، صاحبان اراضی کشاورزی و مردم محلی» در منطقه، چقدر شما را از شکار پزندگان وحشی منصرف می کند؟ در طراحی سوالات این بُعد از تحقیقات قبلی مثل رینالد^۳ (۲۰۱۰) و ویلکوکس^۴ (۲۰۰۷) استفاده شد.

مجرم با انگیزه در این تحقیق هر کسی است که با دلیل و انگیزه‌ی مشخصی درصدد دست یافتن به قربانی (پزندگان وحشی) است. بُعد مجرم با انگیزه با ۴ سوال در طیف لیکرت از اصلاً تا خیلی زیاد سنجیده شد. برای این بُعد پرسیده شد مواردی مثل « کسب درآمد، مصرف شخصی، تفریح و سرگرمی، لذت و هیجان» چقدر می تواند انگیزه‌ی شما برای شکار پزندگان وحشی باشد؟ موارد اول و دوم می توانند به عنوان انگیزه‌ی معیشتی و موارد سوم و چهارم می توانند به عنوان انگیزه‌ی تفریحی مطرح باشد. در طراحی سوالات این بُعد از تحقیقات قبلی مثل لایه^۵ (۲۰۱۶) و ساس^۶ (۲۰۰۵) استفاده شد.

منظور از هدف مناسب معیارهایی است که پزندگان وحشی را برای شکار شدن جذاب و خواستنی می کند. بُعد هدف مناسب با ۵ سوال در طیف لیکرت از اصلاً تا خیلی زیاد سنجیده شد. برای این بُعد پرسیده شد که در شکار پزندگان وحشی، معیارهایی مثل « وزن و اندازه پزندگان، از گونه های کمیاب و نادر بودن، قیمت بالاتر داشتن، به تعداد زیاد وجود داشتن و سهولت دسترسی و شکار» چقدر برایتان اهمیت دارد؟ در طراحی سوالات این بُعد از تحقیقات قبلی مثل لاوسون (۲۰۰۳) و کلارک (۱۹۹۹) استفاده شد.

1 - Grote and Neubacher

2 -Pesch

3 - Reynald

4 - Wilcox

5 - Lhayea

6 -Sasse

تقاضای بازار: متغیر تقاضای بازار از نظریه‌ی کاهش تقاضای بازار گرفته شده است. این نظریه به شناسایی الگوهای روزمره کنشگران درگیر در جرائم زیست محیطی مثل شکارچیان، قاچاقچیان و مصرف کنندگان می‌پردازد. این نظریه افراد شکارچی، قاچاقچی و مصرف کننده را به عنوان مجرم و موجودات و گیاهان شکار شده، قاچاق شده و خریداری شده را به عنوان اهداف این بازار در نظر می‌گیرد (وارچول و همکاران، ۲۰۰۳: ۷). متغیر تقاضای بازار با ۴ سوال در طیف لیکرت از اصلاً تا خیلی زیاد سنجیده شد. برای این بُعد سوالاتی مثل « صیادان، پرندگان وحشی شکار شده را با قیمت خوبی در بازار پرندگان می‌فروشند.» و « پرندگان وحشی شکار شده، غذای پر طرفداری در منطقه است.» طراحی شده است. سوالات این قسمت محقق ساخته می‌باشد ولی برای نحوه‌ی طرح سوال از تحقیقاتی مثل وات (۲۰۱۶)، وات (۲۰۱۵)، سوٲ و وات (۲۰۱۱) و اشنایدر (۲۰۰۸) استفاده شد.

داده‌ها با نرم افزارهای اس.پی.اس.اس^۱ و آموس^۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای ارزیابی اعتبار در تحقیق حاضر از اعتبار صوری^۳ و سازه^۴ (با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی) استفاده شد. در پژوهش حاضر از طریق بررسی ادبیات موضوع و نظر کارشناسان این حوزه به این نتیجه رسیده‌ایم که شاخص‌های گنجانده شده در سوالات پرسش‌نامه معرف حوزه‌ی معنایی مفاهیم مورد مطالعه هستند (اعتبار صوری). با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی نیز به لحاظ آماری به شناسایی و سنجش اعتبار مقیاس‌ها مبادرت ورزیدیم (اعتبار سازه). نتایج تحلیل عامل تاییدی متغیرها و سوالات مرتبط با آنها در شکل ۲ حکایت از این دارد که متغیرهای تحقیق از اعتبار مناسبی برخوردارند. برای تعیین پایایی این تحقیق از آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ جدول ۲ نشان می‌دهد که همه‌ی متغیرهای تحقیق دارای پایایی مناسبی (ضریب بالای ۰/۷) می‌باشند.

1 - Spss

2 - Amos

3 - Formal Validity

4 - Construct Validity

جدول ۲: ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد سوالات	ضریب الفای کرونباخ
حضور نگهبان توانا	۶	۰/۹۲
مجرم با انگیزه	۴	۰/۷۱
هدف مناسب	۵	۰/۸۶
تقاضای بازار	۴	۰/۷۴
شکار غیرقانونی پرندگان	۶	۰/۸۵

۴- یافته‌های پژوهش

نتایج تحقیق حکایت از این داشت که از ۴۰۰ پرسشنامه‌ی توزیع شده در روستاهای شهرستان فریدونکنار، حدود ۷۵ درصد (۳۰۳ نفر) از پاسخگویان پرند شکار کرده‌اند. جنسیت همه افراد شکارچی پرند، مرد بود. میانگین سنی این افراد حدود ۴۱ سال بوده است. حدود ۸۷ درصد از آنها متأهل، ۹ درصد مجرد و بقیه همسر فوت کرده یا طلاق گرفته بودند. تحصیلات بیشتر این افراد (حدود ۳۴ درصد) در سطح دیپلم و تحصیلات در سطح راهنمایی با ۲۲ درصد در رده‌ی بعدی داشت. میانگین درآمد پاسخگویان حدود ۱/۶ میلیون تومان می‌باشد. همچنین متوسط تعداد افراد خانوار در پاسخگویان حدود ۴ نفر است.

نتایج جدول ۳ حکایت از این دارد که بیشترین و شایع‌ترین روش شکار پرندگان وحشی دام هوایی بوده است که حدود ۳۶/۶ درصد از آنها اعلام کرده‌اند به این روش پرندگان وحشی را شکار می‌کنند. بعد از آن شکار به روش دوما بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. همچنین در پاسخگویان روش شکار کرس و تیراندازی به ترتیب با ۴/۳ و ۵/۹ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳: توزیع پاسخگویان بر حسب روش شکار پرند

روش شکار	تعداد	درصد
دام هوایی	۱۱۱	۳۶/۶
دوما	۹۴	۳۱
گذر	۶۷	۲۲/۱
تیراندازی	۱۸	۵/۹
کرس	۱۳	۴/۳
جمع	۳۰۳	۱۰۰

نتایج جدول ۴ حکایت از این دارد که شکارچیان غیرقانونی پرندگان به طور متوسط در یک سال گذشته حدود ۴۳ پرنده شکار کرده‌اند. این شکارچیان بیشتر خوتکا شکار کردند به طوری که متوسط شکار این پرنده در یک سال گذشته حدود ۵۹ عدد بوده است. بعد از این نوع پرنده، چَنگَر با میانگین ۵۵ عدد بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. صید غاز وحشی با میانگین حدود ۲۰ مورد کمترین میزان شکار غیرقانونی پرنده را در فریدونکنار به خود اختصاص داده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی متغیر وابسته‌ی شکار غیر قانونی پرندگان

پرنده	مرغابی		خوتکا		وَرَوَشت		غاز وحشی		چَنگَر		سایر پرندگان		شکار کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
صفر	۱۲	۴	۱۱	۳/۶	۶۸	۲۲/۲	۱۴۰	۴۶/۲	۱۰۷	۳۵/۳	۱۳۷	۴۵/۲	-	-
۱-۲۰ عدد	۱۷۷	۵۸/۴	۱۲۱	۳۹/۹	۱۳۷	۴۵/۲	۱۲۸	۴۲/۲	۱۰۳	۳۴	۱۰۴	۳۴/۳	۱۳۱	۴۳/۲
۲۱-۴۰ عدد	۳۳	۱۰/۹	۶۹	۲۲/۸	۳۷	۱۲/۲	۱۷	۵/۶	۱۵	۵	۲۰	۶/۶	۷۰	۲۳/۱
۴۱-۶۰ عدد	۲۱	۶/۹	۲۵	۸/۳	۱۹	۶/۳	۵	۱/۷	۲۴	۷/۹	۱۷	۵/۶	۳۱	۱۰/۲
۶۱-۸۰ عدد	۱۶	۵/۳	۱۸	۵/۹	۱۴	۴/۶	۴	۱/۳	۱۹	۶/۳	۱۰	۳/۳	۲۲	۷/۳
بیش از ۸۰ عدد	۴۴	۱۴/۵	۵۹	۱۹/۵	۲۸	۹/۲	۹	۳	۳۵	۱۱/۶	۱۵	۵	۴۹	۱۶/۲
جمع	۳۰۳	۱۰۰	۳۰۳	۱۰۰	۳۰۳	۱۰۰	۳۰۳	۱۰۰	۳۰۳	۱۰۰	۳۰۳	۱۰۰	۳۰۳	۱۰۰
میانگین	۴۱		۵۸/۷		۳۸/۵		۱۹/۵		۵۵/۲		۳۲		۴۳	

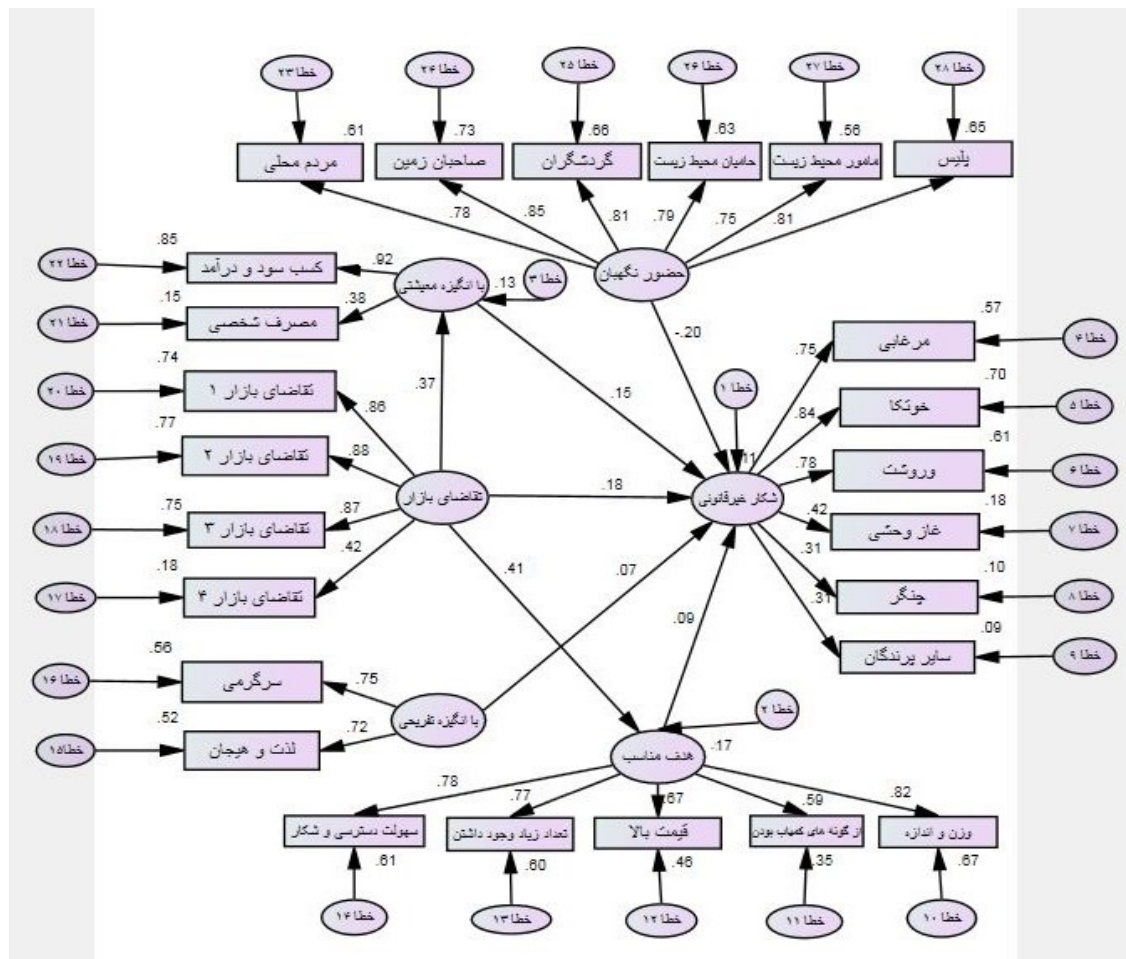
جدول ۵ هم حکایت از این دارد که در بین متغیرهای نظریه فعالیت‌های روزمره بیشترین میانگین به متغیر هدف مناسب با ۱۸/۲ اختصاص یافته است. میانگین این متغیر در حد بالا قرار

دارد. میانگین متغیرهای مجرم با انگیزه معیشتی و تفریحی به ترتیب با ۷/۱ و ۶/۲ در حد بالا قرار دارد. میانگین حضور نگهبان توانا با ۱۷/۱، در حد متوسط رو به بالا می‌باشد. متغیر تقاضای بازار از نظر روستائیان شهرستان با ۱۵/۴ در حد بالا قرار دارد.

جدول ۵: آمارهای توصیفی متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداقل	حداکثر
حضور نگهبان توانا	۱۷/۱	۸/۹	۱۲/۶	۰	۳۰
مجرم با انگیزه معیشتی	۷/۱	۲/۶	۶/۹	۰	۱۰
مجرم با انگیزه تفریحی	۶/۲	۳/۲	۱۰/۷	۰	۱۰
هدف مناسب	۱۸/۲	۵/۱	۱۶/۶	۰	۲۵
تقاضای بازار	۱۵/۴	۲/۹	۸/۷	۲	۲۰

مدل معادلات ساختاری شکار غیر قانونی پرندگان: در شکل ۲ مدل معادله ساختاری شکار غیر قانونی پرندگان ترسیم شده است. این مدل با استفاده از نرم‌افزار آموس رسم گردید. مدل‌های معادلات ساختاری بیشتر برای دو هدف تحلیل عامل تاییدی و بررسی تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته مورد استفاده قرار می‌گیرند. در مدل شکار غیر قانونی پرندگان هم ابتدا تحلیل عامل تاییدی متغیرهای مستقل و وابسته انجام شد که در اکثر متغیرها، سوالات با بار عاملی بالا و مناسب به متغیرهایشان تعلق داشتند. در مرحله بعد، تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته با ضرایب استاندارد شده مورد بررسی قرار گرفت.

شکل ۲: مدل معادلات ساختاری شکار غیر قانونی پرندگان

در جدول ۶، تعدادی از مهم ترین معیارهای برازش و تفسیر آن ها و مقدارش در مدل مفروض آمده است. به طور کلی می توان گفت که عمده شاخص های برازش مدل قابل قبول هستند. بنابراین مدل ترسیم شده، مدلی است که می تواند داده های ما را با مدل نظری تطبیق دهد.

جدول ۶: شاخص های نیکویی برازش مدل

نتیجه	مقدار استاندارد	مقدار شاخص در مدل	نام شاخص
قابل قبول	بین ۱ تا ۵	۳/۵	کای اسکوتر نسبی
قابل قبول	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۹۰	نیکویی برازش ^۱
قابل قبول	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۸۸	نیکویی برازش اصلاح شده ^۲
قابل قبول	کمتر از ۰/۱	۰/۰۹۱	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد ^۳
قابل قبول	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۸۵	شاخص برازش هنجار شده ^۴
قابل قبول	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۸۲	شاخص برازش تطبیقی مقتصد ^۵

نتایج جدول ۷ حکایت از این دارد که متغیرهای مستقل مجرم با انگیزه معیشتی، هدف مناسب و تقاضای بازار تأثیری مستقیم و معنادار بر شکار غیر قانونی پرندگان دارند. این در حالی است که حضور نگهبان توانا بر این نوع شکار تأثیر منفی و معنادار دارد. مطابق نتایج این جدول بیشترین تأثیر بر شکار غیر قانونی پرندگان به ترتیب مربوط به متغیرهای حضور نگهبان توانا (ضریب بتا = ۰/۲۰-)، تقاضای بازار (ضریب بتا = ۰/۱۸)، مجرم با انگیزه معیشتی (ضریب بتا = ۰/۱۵) و هدف مناسب (ضریب بتا = ۰/۰۹) می باشند. تأثیر مثبت و معنادار حکایت از تأیید فرضیات ۱، ۳، ۴ و ۵ و رد فرضیه ۲ تحقیق دارد. مطابق نتایج تحقیق، تقاضای بازار از طریق تأثیرات مثبتی که بر مجرم با انگیزه معیشتی (ضریب بتا = ۰/۳۷) و هدف مناسب (ضریب بتا = ۰/۴۱) دارد می تواند بر شکار غیر قانونی پرندگان تأثیر بگذارد. این تأثیر غیر مستقیم حدود ۰/۰۹ می باشد و تأیید کننده فرضیه ۶ و ۷ تحقیق می باشد که مبنی بر تأثیر تقاضای بازار بر متغیرهای مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب بود.

- 1 - GFI
- 2 - AGFI
- 3 - RMSEA
- 4 - NFI
- 5 - CFI

جدول ۷: ضرایب تاثیر استاندارد مدل معادلات ساختاری

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	ضریب بتا	نمره t	سطح معناداری
شکار غیر قانونی پرندگان	حضور نگهبان توانا	-۰/۲۰	-۳/۹	۰/۰۰۰
	مجرم با انگیزه معیشتی	۰/۱۵	۳/۸	۰/۰۰۰
	مجرم با انگیزه تفریحی	۰/۰۶۱	۱/۵	۰/۱۶۷
	هدف مناسب	۰/۰۹۵	۲/۴	۰/۰۳۵
	تقاضای بازار	۰/۱۸	۴/۱	۰/۰۰۰
مجرم با انگیزه معیشتی	تقاضای بازار	۰/۳۷	۵/۹	۰/۰۰۰
هدف مناسب	تقاضای بازار	۰/۴۱	۳/۵	۰/۰۰۰

۵- بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی تحقیق تبیین شکار غیر قانونی پرندگان با رویکرد جرم‌شناسی محیطی و نظریات فعالیت‌های روزمره و تقاضای بازار بوده است. مطابق این نظریات، وجود هدف مناسب، مجرم با انگیزه و نداشتن نگهبان، احتمال ارتکاب جرائم زیست‌محیطی را افزایش می‌دهد. همچنین فرصت‌های ارتکاب جرائم در توزیع جرم در فضا و زمان دارای اهمیت است. وجود بازار و عرضه و تقاضای برای کالاهای غیرقانونی، یکی از محرک‌های ارتکاب جرائم می‌باشد. با توجه به این موارد و وضعیت بحرانی شکار غیرقانونی پرندگان در شهرستان فریدونکنار به بررسی شکار غیرقانونی پرندگان در این منطقه پرداخته شد.

فرضیه اول و دوم تحقیق نشان می‌دهد که وجود مجرم با انگیزه بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر مثبت و معنادار دارد. یکی از عناصر اصلی نظریه فعالیت‌های روزمره کوهن و فلسون (۱۹۷۹) وجود مجرمی با انگیزه برای ارتکاب جرم می‌باشد. انگیزه‌ها در ارتکاب جرم می‌تواند مختلف باشد و شامل انگیزه‌های اقتصادی مثل کسب سود، مصرف کالای به سرقت رفته یا غیر اقتصادی مثل تفریح و هیجان و یا انتقام می‌شود. بنابراین تا مجرم انگیخته شده یا با انگیزه برای ارتکاب جرم وجود نداشته باشد جرم اتفاق نمی‌افتد. در موضوع تحقیق حاضر، به انگیزه‌های افراد برای شکار پرندگان پرداخته شد. در راستای شناسایی محرک‌های ارتکاب جرائم زیست‌محیطی به خصوص شکار غیر قانونی حیات وحش، نرس^۱ (۲۰۱۱) انگیزه‌های جرائم زیست‌محیطی را تنوعی از عواملی منفعت‌طلبانه، هیجان‌طلبی و سرگرمی، مخالفت با قوانین و حکومت و فرهنگ سنتی می‌داند. در این تحقیق انگیزه افراد به دو دسته‌ی کلی انگیزه اقتصادی و معیشتی و انگیزه‌ی تفریحی تقسیم

1 -Nurse

شد که نتایج تحقیق حکایت از تاثیر مثبت و معنادار انگیزه‌های معیشتی بر شکار غیرقانونی پرندگان در پاسخگویان تحقیق دارد و انگیزه‌های تفریحی تاثیر معناداری بر شکار غیرقانونی پرندگان ندارد. این نتایج حکایت از این دارد که نیازهای اقتصادی افراد منطقه آنها را به شکار پرندگان ترغیب می‌کند. هر چند باید به این نکته هم توجه داشت که شکار پرندگان در فصولی (پاییز و زمستان) اتفاق می‌افتد که بیشتر روستائیان منطقه کار کشاورزی برای انجام ندارند و درگیر بیکاری فصلی هستند و راحت‌ترین کاری که می‌توانند برای خود فراهم کنند که برایشان درامدی هم داشته باشد، شکار پرندگان می‌باشد. بنابراین می‌توان بیان کرد که رهایی از بیکاری فصلی و کسب سود از انگیزه‌های اصلی روستائیان برای شکار پرندگان وحشی می‌باشد که تاثیر معناداری هم بر انجام این شکارها می‌گذارد. نتایج تحقیقات قبلی هم مثل وارچال و همکاران (۲۰۰۳)، فلیس و وب (۲۰۱۵) و هوبشل (۲۰۱۶) نشان دادند که انگیزه‌های اقتصادی بر تجارت غیرقانونی حیات وحش تاثیر مثبت و معنادار دارد.

فرضیه سوم تحقیق حکایت از تاثیر منفی حضور نگهبان توانا بر شکار غیرقانونی پرندگان دارد. مطابق نظریه فعالیت‌های روزمره، یک نگهبان می‌تواند هر کس یا هر چیزی که محافظت برای قربانی مورد هدف ایجاد می‌کند، مجرم با انگیزه با دیدن و ادراک نگهبان از ارتکاب جرم بر روی هدف مورد نظر دلسرد می‌شود. حضور نگهبان به عنوان نوعی اقدام پیشگیرانه برای عدم ارتکاب جرم می‌باشد که کوهن و فلسون در این نظریه بیان می‌کنند که می‌تواند بر ارتکاب یا عدم ارتکاب جرم تاثیر بگذارد و تبیین‌کننده‌ی خوبی برای ارتکاب جرم باشد. نتایج تحقیق حاضر هم حکایت از این دارد که حضور نگهبان توانا بر شکار غیرقانونی پرندگان در منطقه تاثیر منفی و معنادار دارد. یعنی هر چه نگهبانانی مثل پلیس، مامورین سازمان حفاظت محیط زیست، گروه‌های حامی محیط زیست و مردم محلی بیشتر در منطقه حضور داشته باشند، شکار پرندگان کمتر صورت می‌گیرد. با توجه به تاثیر منفی نگهبان توانا بر شکار غیرقانونی پرندگان، می‌توان بیان کرد که تاکید بیشتر بر روندهای حفاظت از محیط زیست و پیشگیری وضعی از جرم، می‌تواند روندهای افزایشی شکار پرندگان در فریدونکنار را کم کند. نتایج تحقیقات قبلی مثل بیکر (۲۰۰۳)، ایسون (۲۰۱۲) و پیل^۱ و همکاران (۲۰۱۵) هم حکایت از این داشت که حضور نگهبان توانا تاثیر معکوسی بر تجارت غیرقانونی حیات وحش می‌گذارد.

فرضیه چهارم تحقیق نشان از تاثیر مثبت و معنادار هدف مناسب بر شکار غیرقانونی پرندگان دارد. نظریه فعالیت‌های روزمره مدعی است که برای وقوع یک جرم، مجرم بالقوه حتماً باید با

یک هدف امیدوارکننده ارتباط برقرار کند و هدف موردنظر (چیزی برای بودن، و غیره) نباید نگه‌بان داشته باشد. معیارهای مختلفی برای هدف مناسب در نظر گرفته شده است. برای مثال کوهن و فلسون (۱۹۷۹) بیان می‌کنند که یک هدف مناسب باید تابعی از چهار ویژگی ارزش، وزن، قابل رویت و دسترس پذیری باشد. کلارک (۱۹۹۹) این شش ویژگی پنهان کردنی، حمل کردنی، دسترس پذیری، با ارزش بودن، هیجان برانگیزی و قابل عرضه و فروش بودن را برای هدف مناسب در نظر می‌گیرد. در تجارت و شکار حیات وحش تلفیقی از معیارهای هدف مناسب ذکر شده در نظر گرفته می‌شود. در این تحقیق هم پیش‌بینی می‌شد که ارزش مادی داشتن، وزن و اندازه، سهولت شکار و به وفور وجود داشتن پرندگان بتواند بر شکار غیرقانونی پرندگان تاثیر بگذارد که نتایج تحقیق هم حکایت از این تاثیرگذاری و تایید فرضیه مربوط داشت. نتایج تحقیقات قبلی مثل پیرس و کلارک (۲۰۱۱) و وات (۲۰۱۵) هم حکایت از تاثیر هدف مناسب بر شکار حیات وحش داشت.

فرضیه پنجم تحقیق نشان از تاثیر مثبت تقاضای بازار بر شکار غیرقانونی پرندگان دارد. یکی از نظریاتی که می‌تواند نقش بازار را در ارتکاب جرائم زیست‌محیطی تبیین کند، نظریه کاهش تقاضای بازار است. نظریه کاهش تقاضای بازار مبتنی بر یک مدل استراتژیک است که به مدیریت جرائم نظر دارد و بر پایه‌ی نظریه فعالیت‌های روزمره بنا شده است. وایت (۲۰۱۱) بیان می‌کند که نظریه کاهش تقاضای بازار را می‌توان درباره جرائم زیست‌محیطی و تجارت حیات وحش در این حوزه به کار برد. او معتقد است که ساختارها به مجرمان زیست‌محیطی این فرصت‌ها را می‌دهد که جرائم زیست‌محیطی مرتکب شوند و آنها را خرید و فروش نمایند. بنابراین با توجه به این نظرات و وجود بازار فصلی فعال برای خرید و فروش پرندگان وحشی در فصول پاییز و زمستان در فریدونکنار، فرضیه‌ی تاثیر بازار و تقاضای آن بر ارتکاب شکار غیرقانونی پرندگان مطرح شد. نتایج تحقیق هم حکایت از تاثیر مثبت و معنادار تقاضای بازار بر شکار غیرقانونی پرندگان دارد. بنابراین با توجه به نتایج تحقیق می‌توان بیان کرد که حضور بازار و تقاضا برای پرندگان شکار شده در بازار فریدونکنار بر شکارهای بیشتر این پرندگان در این منطقه تاثیر می‌گذارد و منجر به افزایش شکار می‌شود که این روند می‌تواند منجر به گونه‌های جانوری نادر در این منطقه گردد. نتایج تحقیقات قبلی هم مثل مونتس (۲۰۱۴)، فلپس و وب (۲۰۱۵) و هوبشل (۲۰۱۶) نشان دادند که تقاضای بازار بر تجارت غیرقانونی حیات وحش تاثیر مثبت و معنادار دارد.

فرضیات شش و هفت تحقیق حکایت از این دارد تقاضای بازار بر انگیزه‌ی اقتصادی مجرمان و هدف مناسب تاثیر مثبت و معنادار می‌گذارد. همانطور که گفته شد تقاضای بازار بر روی مجرم

با انگیزه و انگیزه‌های مجرمان تاثیر می‌گذارد. به طوری که اشنايدر (۲۰۰۵) و روتر (۲۰۰۴) بیان می‌کنند که بازار و تقاضا برای کالاهای غیرقانونی نقش مهمی در ایجاد انگیزه برای درگیری افراد در فعالیت‌های مجرمانه دارد. همچنین بازار و تقاضای بازار می‌تواند بر ارزیابی از هدف مناسب برای جرم هم تاثیر گذار باشد. به این صورت که هر چه تقاضای بیشتری در بازار برای محصولات به سرقت رفته وجود داشته باشد، مجرمان سعی می‌کنند اهدافی را انتخاب کنند که منافع بیشتری از نظر مالی و اقتصادی برایشان داشته باشد. کوهن و فلسون (۱۹۷۹) هم بیان می‌کنند که افزایش فروش کالاهای پر مصرف به خاطر عرضه‌ی بیشتر هدف مورد نظر، بر ارتکاب جرم تاثیر می‌گذارد. افزایش فروش کالاهای پر مصرف در نظریه فعالیت‌های روزمره را می‌توان مصداق مناسب تقاضای بازار در نظر گرفت. با توجه به مبانی نظری موجود، در این تحقیق هم به بررسی تاثیر بازار بر انگیزه‌های اقتصادی افراد و معیارهای انتخاب هدف مناسب پرداخته شد که نتایج حکایت از تاثیر مثبت و معنادار تقاضای بازار بر انگیزه اقتصادی افراد و هدف مناسب دارد. نتایج تحقیقات قبلی مثل پیرس و کلارک (۲۰۱۱)، دِسوزار و آلوارز (۲۰۱۴)، مونتس (۲۰۱۴)، وات (۲۰۱۵) و هوبشل (۲۰۱۶) حکایت از تاثیر بازار بر انگیزه‌ی اقتصادی مجرمان و معیارهای انتخاب هدف مناسب دارد.

به طور کلی می‌توان گفت که وجود شکار غیرقانونی پرنده در فریدونکنار تابعی از وجود بازار پرندگان، وجود هدف مناسب، مجرم با انگیزه اقتصادی و فقدان نگاهبان توانا می‌باشد. در کنار این عوامل مهم، شرایطی هم وجود دارد که می‌تواند باعث استمرار وجود بازار و اجرای نامناسب قانون و در نتیجه استمرار شکار پرندگان شود. یکی از آن شرایط، وجود مدارای سیاسی با شکارچیان و تجار غیرقانونی پرنده در این منطقه می‌باشد، به طوری که جوی در این منطقه و در بین مسئولین آن وجود دارد که تمایل آنها را به سمت اغماض یا مدارا با این پدیده بیشتر می‌کند. ریشه‌ی این مدارا احتمالاً به ظرفیت شهرستان فریدونکنار به تجمعات جمعی و بر هم زدن نظم عمومی برمی‌گردد. کنشگران این حوزه (شامل شکارچیان و تجار) با اعمال هر قانون زیست‌محیطی در منطقه که کارشان را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد، به سرعت جلوی فرمانداری فریدونکنار تجمع می‌کنند و مسئولین هم برای رسانه‌ای نشدن این تجمعات و جلوگیری از عواقب بعدی آن، اعمال قانون را لغو می‌کنند. بنابراین می‌توان گفت این مدارای سیاسی یک قلدری جمعی را به وجود آورده است که منجر استمرار شکار پرنده می‌شود. منظور از قلدری جمعی، نوعی اعمال زور از طرف شکارچیان محیط زیست منطقه به کسانی هست که مجری قانون می‌باشند. در بیشتر اوقات این اعمال زور با قدرت نابرابر به نفع شکارچیان اتفاق می‌افتد و مجریان قانون در برابر این عمل کوتاه می‌آیند. در راستای مدارای سیاسی، مسئولین شهر فریدونکنار برای کم نشدن

طرفداران و محبوبیتشان، مخالفت‌های شدید با شکار غیرقانونی پرنده انجام نمی‌دهند تا این پدیده کما فی السابق به حیات خود ادامه دهد.

در کنار شرایط مدارای سیاسی، شرایط قانونی (مثل نبودن مجازات و ناکارآمدی قوانین زیست‌محیطی فعلی) می‌تواند وضعیت ارتکاب شکار غیرقانونی پرنده در منطقه را تشدید نماید. در این قسمت نیاز به بازنگری و انسجام بیشتر در قوانین مرتبط با محیط‌زیست وجود دارد تا قضات با توجه به متن دقیق قانون تعیین مجازات نمایند و راه فراری برای مجرمان باقی نماند. شرایط مدارای سیاسی هم می‌تواند بر شرایط قانونی تاثیر بگذارد و از این طریق منجر به استمرار شکار غیرقانونی پرنده در منطقه گردد. همانطور که گفته شد، وجود فرهنگ تساهل و تسامح به خاطر مسائل سیاسی در این منطقه و به خاطر نبود شاکی خصوصی درباره شکار غیرقانونی پرنده، سعی می‌شود مجازات‌های سنگین برای متخلفان این حوزه تعیین نگردد و فرایند دستگیری و مجازات به صورت صوری اتفاق بیفتد تا دستگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط، از نقد منفعل بودن گروه‌های حامیان محیط‌زیست در امان باشند.

فارغ از شرایط استمرار دهنده‌ی شکار غیرقانونی پرنده در فریدونکنار، سیاست‌های اجرایی برای مقابله با شکار غیرقانونی پرندگان با توجه به نظریه فعالیت‌های روزمره و رویکرد کاهش تقاضای بازار بر کنشگران مهم بازار مثل عرضه‌کنندگان، دلانان و مصرف‌کنندگان متمرکز می‌باشد. تمرکز بر گروه‌های هدف بازار مثل دلانان و مصرف‌کنندگان از اهمیت بالایی برخوردار است. دلانان نقش مهمی را در استمرار و بالا نگه داشتن سطوح ارتکاب جرم بوسیله‌ی تسهیل فرایند خرید محصولات حیات وحش از فروشندگان (شکارچیان) دارند که باید با اجرای قانون، سازوکار ارتباطاتشان با شکارچیان و عرضه‌کنندگان اولیه قطع شود. درباره مصرف‌کنندگان هم باید توجهات زیادی فراهم شود، به این صورت که اقدامات شدیدتری برای مقابله با آنها انجام شود و وجود آنها نباید دست کم گرفته شود و مسئولان باید با اجرای دقیق قانون و مجازات مصرف‌کنندگان شکارهای غیرقانونی تقاضای بازار را کاهش دهند تا این کاهش تقاضا تاثیرش را بر کاهش شکارهای غیرقانونی بگذارد. یکی از اقداماتی که در این زمینه آموزش مردم و شهروندان عادی مصرف‌کنندگان پرندگان و حیوانات شکار شده از طریق رسانه‌ها می‌باشد. رسانه‌ها می‌توانند درباره جرم بودن خرید این محصولات از شکارچیان و آسیب‌هایی که این خرید به محیط‌زیست می‌زند نکاتی بیان کنند. همچنین می‌توانند پیشنهادهای برای یک جایگزین به مردم بدهند تا این تلاش‌ها منجر به کاهش تقاضا شود. این کاهش تقاضا منجر به این می‌شود که انگیزه‌های اقتصادی شکارچیان برای شکار کاهش یابد، چون خریداری برای محصولات شکار شده‌ی آنها

وجود ندارد. بنابراین از طریق مداخله در بازار و کاهش تقاضای آن، می‌توان روی ابعاد مجرم با انگیزه و ارزیابی از هدف مناسب در نظریه‌ی فعالیت‌های روزمره تاثیرگذار بود.

منابع

- سایت خبرگزاری دیده‌بان محیط زیست ایران، ۲۳ آبان ۱۳۹۴، برگرفته از <http://www.iew.ir/1394/08/23/42519>
- قاسمی، ناصر (۱۳۹۰). مجموعه قوانین و مقررات محیط زیست ایران. تهران: نشر بهنامی.
- Akella, A. S., & Cannon, J. B. (2017). Strengthening the weakest links: strategies for improving the enforcement of environmental laws globally. In *Transnational Environmental Crime* (pp. 459-492). Routledge.
- Aspers, P., & Beckert, J. (2008). Märkte. In A. Maurer (Ed.), *Handbuch der Wirtschaftssoziologie* (pp. 225–246). Wiesbaden: VS-Verlag.
- Baker, S. A. (2003). An analysis of timber trespass and theft issues in the southern Appalachian Region (Doctoral dissertation, Virginia Tech).
- Barclay, E., & Bartel, R. (2015). Defining environmental crime: The perspective of farmers. *Journal of rural studies*, 39, 188-198.
- Barclay, E., Donnermeyer, J. F., Doyle, B. P., & Talary, D. (2001). Property crime victimisation and crime prevention on farms. *The Institute for Rural Futures, University of New England, Armidale*. Retrieved from http://www.ruralfutures.une.edu.au/downloads/crimereport_114.pdf.
- Bartel, R. (2008). Sentencing for environmental offences: An Australian exploration. In *Sentencing Conference, National Judicial College of Australia/ANU College of Law, Canberra* (pp. 8-10).
- Beckert, J., & Wehinger, F. (2012). In the shadow: illegal markets and economic sociology. *Socio-Economic Review*, 11(1), 5-30.
- Blake, J (2016). *Iran's environmental challenges; Environmental sustainability in Iran: the bumpy road ahead*, (Report for London Middle East Institute, University of London). Retrieved from <https://www.soas.ac.uk/lmei/meil/recent-issues/file112334.pdf>
- Carrabine, E. Iganski, P. Lee, M. Plummer, K. and South, N. (2004). *Criminology: A Sociological Introduction*. London: Routledge.
- Centner, T.J. Colson, G. Lawrence, A. (2014). Assigning responsibility for chemical spray drift. *Land Use Policy*, 36 (1), 83-88.

- Clarke, R. V. (1999). *Hot products: Understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods* (Report No. 112, London: Home Office, Research Development and Statistics Directorate). Retrieved from www.popcenter.org/tools/risky_facilities/PDFs/Clarke_1999.pdf
- Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activities approach. *American Sociological Review*, 44, 88–100.
- De Souza, J. Alves, R. (2014). Hunting and wildlife use in an Atlantic Forest remnant of northeastern Brazil. *Tropical Conservation Science*, 7 (1), 145-160.
- Eck, E. Skubak, M. (2009). Routine Activities. In J. M. Miller (Eds.), *21st Century Criminology: A Reference Handbook* (pp 279-288). Los Angeles, CA: SAGE.
- Eliason, S. (2012), Trophy poaching: A routine activities perspective', *Deviant Behavior*, 33, 72–87.
- Environmental Performance Index. (2016). *Global environmental performance index* (Report for Yale University, New Haven). Retrieved from www.epi.yale.edu.
- Felson, M. (2002). *Crime and everyday life*. Los Angeles, CA: SAGE.
- Grote, U. & Neubacher, F. (2016). *Rural crime in developing countries: Theoretical framework, empirical findings, and research needs* (Doctoral dissertation, University of Bonn).
- Hübschle, A. M. (2016). The social economy of rhino poaching: Of economic freedom fighters, professional hunters and marginalized local people. *Current Sociology*, 13(1), 1-21.
- Lawson, K. & Vines, A. (2014). *Global impacts of the illegal wildlife trade* (Report for Insecurity and Institutional Erosion. UK: Chatham House).
- Lawson, L. (2003). Isolation, gratification, justification: Offenders' explanations of child molesting. *Issues in Mental Health Nursing*, 24, 695-705.
- Lhayea, N. (2016). Application of routine activities theory to the study of residential armed robbery in Ghana (Theses in Sociology, South Dakota State University).
- Mansoori, J. (2009). The Avian community of five Iranian wetlands, miankaleh, FereidoonKenar, Bujagh, Anzali and Lavandevil, in the South Caspian Lowlands. *The avian community of five Iranian wetlands*, 4(1), 44–59.
- Miller, M. (2009). *Criminology*. California: SAGE Publications.

- Montesh, M. (2014), *Rhino poaching: a new form of organised crime* (Report for College of Law Research and Innovation Committee of the University of South Africa).
- Nellemann, C. & Rucevska, I. (2015). *Waste crime - waste risks: Gaps in meeting the global waste challenge* (Report to for United Nations Environment Programme and GRID-Arendal).
- Nurse, A. (2011). Policing wildlife: perspectives on criminality in wildlife crime. In *Papers from the British Criminology Conference* (Vol. 11, pp. 38-53). The British Society of Criminology.
- Organization for Economic Cooperation and Development (2012). *Illegal Trade in Environmentally Sensitive Goods* (Report for OECD Trade Policy Studies). Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264174238-en>.
- Pesch, B., & Neubacher, F. (2011). Internationales privatrecht der routine activity approach—ein vielseitiges instrument der kriminologie. *JURA-Juristische Ausbildung*, 33(3), 205-209.
- Phelps, J., & Webb, E. L. (2015). Invisible wildlife trades: Southeast Asia's undocumented illegal trade in wild ornamental plants. *Biological Conservation*, 186, 296-305.
- Piel, A. Lenoel, C. Stewart, F. (2015). Deterring poaching in western Tanzania: The presence of wildlife researchers. *Global Ecology and Conservation*, 3, 188-199.
- Pires, S. F. & Clarke, R. (2011). Sequential foraging, itinerant fences and parrot poaching in Bolivia. *British Journal of Criminology*, 51, 314-335.
- Randa, R. (2014). Environmental Criminology. In J. S. Albanese (Ed.), *The encyclopedia of criminology and criminal justice* (pp.1-3).
- Ranson, M. (2014). Crime, weather and climate change. *Journal Environmental Economics and Management*, 67(3), 274-302.
- Reuter, P. (2004). *The Organization of illegal markets: An economic analysis* (Report for National Institute of Justice Washington, DC).
- Reynald, D. M. (2010). Guardians on guardianship: factors affecting the willingness to supervise, the ability to detect potential offenders and the willingness to intervene. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 47(3), 358-390.
- Sasse, S. (2005). Motivation and routine activities theor. *Deviant Behavior*, 26(6), 547-570.
- Schneider, J. L. (2005). Stolen goods markets: Methods of disposal. *British Journal of Criminology*, 45(2), 129-140.

- Schneider, J. L. (2008). Reducing the illicit trade in endangered wildlife: The Market reduction approach. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 24(3), 274-295.
- Siegel, L. (2010). *Criminology*. Wadsworth: Cengage Learning Publishers.
- Site of France 24 (January 20, 2015). Retrieved from: <http://observers.france24.com/en/20150120-iran-wetlands-migrating-birds-hunter>.
- South, N. & Wyatt, T. (2011). Comparing illicit trades in wildlife and drugs: An exploratory study. *Deviant Behavior*, 32(6), 538-561.
- Sutton, M., Schneider, J., & Hetherington, S. (2001). *Tackling theft with the market reduction approach*. London: Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.
- Teasdale, B. & Bradley, M. S. (2017). *Preventing crime and violence*. Switzerland: Springer publisher.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *Anti-Corruption Toolkit* (3rd edition).
- Warchol, G. Zupan, L. Clarke W. (2003). Transnational criminality: an analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa. *International Criminal Justice Review*, 13(1): 1-26.
- White, R. (2008) *Crimes against nature: environmental criminology and ecological justice*. Devon: Willan Publishing.
- White, R. (2011). *Transnational environmental crime: Toward an eco-global criminology*. UK: Routledge.
- Wilcox, P., Madensen, T. D., & Tillyer, M. S. (2007). Guardianship in context: Implications for burglary victimization risk and prevention. *Criminology*, 45(4), 771-803.
- Wong, R. (2016). The organization of the illegal tiger parts trade in China. *British Journal of Criminology*, 56 (5): 995-1013.
- Wortley, R. & Mazerolle, L. (2013). *Environmental criminology and crime analysis*. UK: Willan
- Wyatt, T. (2013). *Illegal wildlife trade: A deconstruction of the crime, the offenders and the victims*. London: Palgrave.
- Wyatt, T. (2015). Victimless venison? Deer poaching and black market meat in the UK. *Contemporary Justice Review*, 19(2), 188-200.
- Wyatt, T. (2016). A comparative analysis of wildlife trafficking in Australia, New Zealand and the United Kingdom. *Journal of Trafficking, Organized Crime and Security*, 2(1), 62-81.